

унеможливлюватиме розгляд такого подання судом і прийняття по ньому рішення.

За такої ситуації, слідчий або оперативний підрозділ в особі буде позбавлений можливості реалізувати своє законне право на безпосереднє звернення до суду за згодою на проведення відповідних оперативно-розшукових заходів.

На нашу думку, слід наділити посадових осіб, які звертаються з клопотанням про проведення негласних слідчих (розшукових) дій або оперативно-розшукових заходів, правом на звернення до суду, навіть у разі відмови прокурора у погодженні клопотання, зобов'язавши його у такому випадку надати суду текст відповідного рішення прокурора.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ ЯК ГАРАНТІЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ГРОМАДЯНИНА У СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Тарасенко О.С., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС Прокопенко Г.І.

Однією із новел нового КПК є реалізація принципу безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя, закріпленого у ст. 124 Конституції України, а саме запровадження інституту присяжних. За задумом законотворців, присяжні відрізняються від засідателів повноваженнями у судовому процесі: якщо засідателі користуються із суддями рівними правами, то присяжні мають тільки визначати винність обвинуваченого у кримінальному правопорушенні.

Основною ідеєю суду присяжних є те, що пересічного громадянина судять такі ж громадяни – без спеціальних знань в галузі права. Класичне пояснення необхідності інституту присяжних – це захист громадянина від свавілля державних органів та право на суд рівних собі, які керуються совістю та своїм баченням реалій суспільного життя, а не виключно нормами права.

Новий КПК встановлює наступні випадки участі присяжних в кримінальному провадженні:

- в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі – судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних (за клопотанням обвинуваченого);
- в кримінальному провадженні стосовно кількох обвинувачених – стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд.

Списки присяжних формують органи місцевого самоврядування (місцеві ради) відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Для цього територіальне управління Державної судової адміністрації України має звернутися з поданням до відповідної місцевої ради, яка формує та затверджує список громадян один раз на два роки і переглядають в разі необхідності за поданням територіального управління Державної судової адміністрації України.

Вимоги до кандидатури присяжного наступні: громадянин України; досяг 30 років; постійно проживає (зареєстрований) на території, на яку поширюється юрисдикція суду; згода бути присяжним.

Не можуть бути присяжними громадяни: визнані судом обмежено дієздатними або недеєздатними; що мають хронічні психічні або ін. захворювання, які перешкоджають виконанню обов'язків присяжного; мають не зняту або не погашену судимість; народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники ОВС та ін. правоохоронних органів, військовослужбовці, працівники апаратів судів, ін. державні службовці, адвокати, нотаріуси; громадяни, що досягли шістдесяти п'яти років; особи, які не володіють державною мовою.

Особа, що включена у список присяжних, зобов'язана повідомити суд про обставини, що унеможливлюють її участь у вчиненні правосуддя, якщо такі є.

За власною заявою звільняються від виконання обов'язків присяжного: особи, які перебувають у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, у

відпустіці по догляду за дитиною, а також які мають дітей дошкільного та молодшого шкільного віку або дітей-інвалідів, інших хворих або членів сім'ї похилого віку; керівники та заступники керівників органів місцевого самоврядування; особи, які через релігійні переконання вважають для себе неможливим брати участь у вчиненні правосуддя; ін. особи, якщо голова суду визнає поважними причини, на які вони посилаються.

Усунути присяжного можна і під час процесу (ст. 390 КПК). Таке рішення може бути ухвалено, якщо присяжний не виконує своїх обов'язків чи є обґрунтовані підстави щодо неупередженості присяжного. Рішення про усунення присяжного ухвалюють у нарадчій кімнаті, більшістю від складу присяжних. У разі усунення присяжного до складу суду включають запасного присяжного, після чого судовий розгляд продовжується. За відсутності запасного присяжного обирають нового, і судовий розгляд починається з початку.

Усі присяжні обов'язково приймають присягу перед розглядом кримінального провадження. Вони присягають виконувати свої обов'язки чесно і неупереджено, брати до уваги лише досліджені в суді докази, при вирішенні питань керуватись законом, своїм внутрішнім переконанням і совістю. Хоча присяга має етичний характер, її порушення може вплинути на об'єктивність та неупередженість судового розгляду та в подальшому винесення рішення. В такому випадку присяжний повинен понести відповідальність, але українське законодавство не передбачає санкцій за порушення присяжним присяги.

Процесуальний статус присяжного при судовому розгляді привірюється до статусу судді, які під час провадження майже всі питання, пов'язані з судовим розглядом, судді та присяжні вирішують спільно. Окрім ч. 3 ст. 331 КПК – продовження тримання обвинуваченого під вартою до спливу двомісячного строку з дня надходження до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру чи з дня застосування судом до обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, яке вирішує головуєчий.

Центральною фігурою судового розслідування є обвинувачений, його особистість, мотиви, які підштовхнули його на вчинення злочину. Через це присяжні, пропускаючи обставини справи через призму власного світогляду, схильні ставити себе саме на його місце, а не на місце потерпілого. Ця психологічна особливість активно використовується адвокатами, які пропонують присяжним «пережити в душі ці відчуття, та порівняти їх із власними». Емоційна складова такого порівняння матиме величезний внесок у кількість виправдовувальних вироків, які не завжди свідчить про відсутність складу злочину. І саме тут знаходить своє відображення різниця підходу професійного юриста та людини «з вулиці» до співвідношення між категоріями «доведена участь у скоєнні злочину» та «винний». Доволі часто суди присяжних визнають, що подія злочину мала місце і доведено, що злочин скоєно саме обвинуваченим. Але на питання – чи є він винним у скоєнні злочину – відповідають «ні», чим викликають щире здивування юристів.

Вважається, що суд присяжних покликаний забезпечити реалізацію конституційних засад судочинства: незалежності суддів, змагальності сторін, гласності. Суд присяжних позитивно впливатиме на якість досудового слідства, на покращення роботи прокурорів.

Суд присяжних – єдина форма організації правосуддя, де дійсно працює презумпція невинуватості, де всі сумніви насправді тлумачаться на користь обвинуваченого. Його хвалять за те, що слідство, розбещене сліпою довірою суду, насправді починає працювати, зрозумівши, що будь-як зліплене обвинувачення, яке зазвичай проходило в звичайному суді, розсипається в суді присяжних; за те що і адвокати «прокинулись» та відчувли, що доля їхніх підзахисних залежить від їх активної праці, а не від домовленостей. Авжеж, суд присяжних – не панацея від неправомірних вироків, він не може бути бездоганим.

Суд присяжних потрібен не тільки невинно обвинуваченим, для яких він є єдиною надією на правосуддя; не тільки юристам для підвищення свого

кваліфікаційного рівня, а й суспільству, зневіреному у справедливість та закон. Саме коли цей інститут працює, і будуть помітними всі його недоліки і переваги.

ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА НЕДОТОРКАНІСТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОСВІДУВАННЯ ОСОБИ

Сігнаєвська К.І., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС Семенов В.В.

Важливе значення для забезпечення повноти, об'єктивності і всебічності розкриття злочинів має отримання доказової інформації про причетність тієї або іншої особи до події, що розслідується. Освідування є досить ефективним і розповсюдженим заходом кримінального процесуального доказування.

Відповідно до ч. 1 ст. 241 Кримінального процесуального кодексу України слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет.

Однак, проведення освідування особи тісно пов'язано з вторгненням у сферу особистих прав громадян, гарантованих Конституцією України, адже об'єктом освідування є тіло людини, що зачіпає її права на особисту недоторканість. Питання про можливість примусового освідування підозрюваного, потерпілого і свідка є дискусійним у теорії правоохоронній практиці.

Залежно від особистого інтересу зазначених осіб у справі, в теорії і практиці по-різному вирішується питання щодо можливості застосування фізичного примусу для їх освідування. Досліджуючи дане питання, В. Маринів слушно зазначає, що позбавити слідчого і суд можливості виявляти на тілі підозрюваного особливі прикмети і сліди, захищаючи почуття його сором'язливості, означає зробити неможливим встановлення істини у багатьох кримінальних провадженнях.

Щодо можливості примусового освідування потерпілого і свідка висловлюються протилежні думки. Так, свого часу М. С. Строгович зазначав, що потерпілі і свідки не можуть піддаватися освідуванню проти їх волі. Встановлення істини у кримінальній справі, зазначав він, не повинно порушувати законні права і інтереси громадян. Дану думку поділяють і інші науковці. Освідування, яке поєднане з примусовим оголенням частин тіла потерпілого і свідка (особливо у справах про статеві злочини), зазначає І. А. Антонов, є неприпустимим у будь-яких випадках.

Розвиваючи дану думку В. Маринів зазначає, що потерпілий і свідок не можуть примусово, проти їх волі піддаватися освідуванню. Будь-який примус стосовно особи заздалегідь непричетної до вчинення злочину, не може бути виправданий завданнями боротьби зі злочинністю, тому що ці завдання можуть бути успішно вирішені тільки при неухильному дотриманні прав і законних інтересів громадян. Будь-який фізичний чи психічний вплив, примус, який може бути до них застосовано, не є морально обґрунтованим.

Звичайно, захист прав та законних інтересів особи має бути визначальним в діяльності правоохоронних органів. Проте в цій діяльності завжди слід бачити дві сторони. Одна з них представлена особою, що вчинила кримінальне правопорушення і намагається будь-яким способом уникнути відповідальності. Другу сторону представляє особа, що зазнала шкоди від цього, і сподівається на поновлення порушених прав. За таких умов слід очікувати від неї всебічної допомоги слідчому у наданні повної і об'єктивної інформації про обставини вчиненої дії і особу підозрюваного. Якщо така особа приховує від слідчого важливі для справи обставини, чим перешкоджає розслідуванню і встановленню підозрюваного, їй слід роз'яснити значення даної слідчої дії для поновлення порушених злочином прав і притягнення винного до відповідальності.